

เอกสารประกอบการสอน รายวิชา การกำกับลีลาเพื่ออุตสาหกรรมการแสดง

การเขียนและการตัดต่อบทละครเป็นอีกแขนงหนึ่งของศิลปการละครที่ผู้เรียนการละครจะต้องฝึกฝนให้ถูกต้องตามหลักวิธี ผู้ศึกษาเรื่องการเขียนบทละครจะต้องเป็นคนช่างสังเกต ฝึกฝนความไวของปัญญา เพิ่มพูนความสนใจและความเข้าใจในปัญหา รอบด้าน ตลอดจนลักษณะนิสัย จิตใจ และการกระทำของมนุษย์ในสภาพแวดล้อมต่างๆกัน แล้วนำเรื่องราวหรือลักษณะนิสัยของบุคคลที่ได้พบเห็น มาถักนักรอง ทำเป็นบทละครได้ โดยนำเอาเหตุการณ์หรือบุคคลที่ได้พบเห็นมาใช้เป็นประโยชน์ในการสร้างสรรค์บทละคร

การเขียนและการตัดต่อบทละครนั้นไม่มีอะไรเป็นกฎเกณฑ์ตายตัวที่ใช้ได้อยู่เสมอ ทั้งนี้เพราะลักษณะการจัดการแสดงละครและการเขียนบทละครมีวิวัฒนาการ และการปฏิรูประบบอยู่เสมอมา จึงมีความเปลี่ยนแปลงเกิดขึ้นเรื่อย ๆ ตามยุคสมัยและความนิยม แม้ในสมัยเดียวกันนักเขียนแต่ละคนก็ยึดถือแนวและทฤษฎีการเขียนไปคนละแบบ กฎเกณฑ์ของการเขียนหรือประเพณีการแสดงที่ใช้ปฏิบัติกันแพร่หลายอยู่ใน สมัยหนึ่ง อาจถูกละเลยหรือไม่เป็นที่ยอมรับในสมัยต่อมา ฉะนั้นจึงไม่ควรยึดถือแนวทางใดเพียงแนวทางเดียวในการตัดสินใจที่จะเลือกใช้เขียนบทละคร

การเลือกเรื่องราวและการกระทำในละครตลอดจนการสร้างตัวละคร ผู้เขียนบทละครควรหาวิธีของตนที่วาดภาพของมนุษย์ขึ้นจากมโนภาพและประสบการณ์ของตนเอง ให้ชีวิตแก่ตัวละครที่สร้างขึ้นบนพื้นฐานของความจริงในโลกสมมุติ นั้น โดยการแต่งเรื่องราวเปรียบได้กับการระบายสีเส้นและแต่งเติมให้ น่าสนใจ ดังนั้น บทละครจึงเป็นการแสดงออกของนักเขียนและเป็นกุญแจไปสู่ความเข้าใจในสังคมของยุคสมัยด้วย (เปรมฤดี มุสิกะนันท์, 2534 น. 17)

ความหมายของคำว่า “บทละคร”

“บทละคร คือบทประพันธ์ที่เขียนขึ้นเพื่อใช้เป็นพาหนะในการนำเสนอ เรื่องราวความคิดของผู้ประพันธ์ต่อผู้ชมในรูปของการแสดง”(กระทรวงศึกษาธิการ, 2529 น. 12) ด้วยเหตุนี้วรรณกรรมประเภทบทละครจะมีลักษณะแตกต่างจาก นวนิยาย โคลง กลอน ทั้งนี้เพราะว่าบทละครเขียนขึ้นสำหรับแสดงให้ผู้ชมมิได้เขียนสำหรับอ่าน

“บทละคร” เป็นคำประพันธ์ประเภทกลอนบทละคร มีการบรรยายความว่า ตัวละครเป็นใคร อยู่ที่ไหน กำลังทำหรือคิดสิ่งใด และมีทำนองเพลงร้อง เพลงหน้าพาทย์ประกอบทำรำบรรจู่ไว้ในบทกลอนตามรูปแบบของศิลปะการแสดง ละครรำ (ศิลปะการแสดงของไทย, 2542 น. 73)

“บทละครไทย” เช่น บทโขน บทละครรำ บทละครร้อง จะประกอบด้วยบทเจรจาและบทบรรยายต่าง ๆ ดังกล่าว ซึ่งเขียนต่อเนื่องกันไปไม่มีการแบ่งเป็นฉาก เมื่อถึงบทของใคร ผู้นั้นก็ออกมาแสดงที่กลางเวที บทตัวเอก เช่น พระราม อิเหนา พระสังข์ กับสีดา บุษบา รจนา ขึ้นต้นด้วย “เมื่อนั้น” บทตัวรอง เช่น หนุมาน ประสันตา เสนา ขึ้นต้นด้วย “บัดนั้น” การขึ้นต้นตอนสำคัญ เช่น เรื่องสังข์ทองตอนตีคลี เริ่มต้นด้วย “มาจะกล่าวบทไป” ส่วนการขึ้นต้นฉาก มักขึ้นต้นด้วยคำว่า “ครั้นถึง” เพราะตัวละครเดินทางมาถึงสถานที่นั้นหรือฉากนั้น (สุรพล วิรุฬห์รักษ์, 2543 น.158)

วิวัฒนาการของการเขียนบทละครรำ

การแสดงละครรำมีมาตั้งแต่สมัยโบราณ เริ่มด้วยการนำเรื่องที่แสดงมาจากการเล่านิยาย นิทานพื้นบ้าน เพลงพื้นบ้าน โดยผู้แสดงต้องนำโครงเรื่องมาลำดับเหตุการณ์ ดำเนินเรื่องก่อนนำไปแสดงเป็น

ละครในแต่ละตอนหรือแต่ละฉาก เหมือนกับการแสดงละครของภาคเหนือ หมอลำของภาคอีสาน ในรา ของภาคใต้ เพลงทรงเครื่องของภาคกลาง ซึ่งการแสดงเหล่านี้ไม่มีบทละครสำเร็จรูปอย่างปัจจุบัน

สมัยกรุงศรีอยุธยา

บทละครเรื่องอิเหนา มีมาตั้งแต่ครั้งกรุงศรีอยุธยาตอนปลาย ในรัชกาลสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวบรมโกศ มีหลักฐานปรากฏอยู่ในปูนฉาผนังวัดท่าพราย (วัดท่าพราย) กล่าวถึง “ละครหลวง” เล่น มหรสพสมโภช พระพุทธบาทว่า

ฝ่ายพื่อนละครใน	บริรักษ์จักรี
โรงริมคี่มี	กลลับบ่แลชาย
ล้วนสวรรคตสกรรจันาง	อรอ่อนลอออาย
ใครยลบอยากาย	จิตเพ้อระเมอฝัน
ร้องเรื่องระเด่นโดย	บุษบาตุนาหงัน
พาพักคุดาบรร	พตร่วมฤดีโลม

ที่มา : นิรันดร์ นวมารค และสุคนธ์ ดวงพัตรา, 2518 น. 207

บทละครของไทยแต่ดั้งเดิมนั้น ผู้แต่งไม่ได้แต่งสำหรับใช้แสดงละคร โดยตรง แต่แต่งไว้เป็น กลอนบรรยายตลอดเรื่อง เมื่อจะมีการแสดงแต่ละครั้ง จะต้องมีการตัดต่อบทละครโดยจัดบทร้องบทรำใหม่ เพื่อให้เหมาะกับการแสดงใน แต่ละครั้ง (สมถวิล วิเศษสมบัติ, 2525 น. 161)

สมัยกรุงธนบุรี

สมัยพระเจ้ากรุงธนบุรี มีบทละครครั้งกรุงศรีอยุธยาตกทอดแต่ไม่สมบูรณ์นัก เช่น เรื่องมโนห์รา สังข์ทอง เป็นต้น ส่วนละครในมีเรื่องดาหลัง และอิเหนา ซึ่งเป็นพระราชนิพนธ์ในพระราชธิดาของสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวบรมโกศ (สุนนมาลย์ นิเมเนติพันธ์, 2543 น. 169) ในการแสดงละครจึงออกมาในรูปของการเล่า นิยาย โดยผ่านการแสดงละครตามบทหรือเนื้อเรื่องที่ได้รับฟัง สำหรับละครในพระราชสำนักเมื่อมาเขียน เป็นบทละครเพื่อการแสดง จึงยังไม่ละทิ้งความคุ้นเคยเดิม คือ ในการดำเนินเรื่องก็มีบทในลักษณะเล่าให้ ผู้ชมฟังว่ากำลังกระทำอะไร หรืออยู่ในสถานที่ใด

พระเจ้ากรุงธนบุรี ทรงนำบทละครรามเกียรติ์ครั้งกรุงเก่ามาดัดแปลง เพื่อใช้แสดงละครเพียงบาง ตอนเท่านั้น เนื่องมาจากบ้านเมืองอยู่ในระยะจลาจล หลังจากเสียกรุงเมื่อ พ.ศ.2310 ทรงพระราชนิพนธ์บท ละครเรื่องรามเกียรติ์ 5 ตอน คือ

1. หนุมานเกี้ยวนางวารินทร์
2. ทำวมาลีวราชว่าความ
3. ทศกัณฐ์ตั้งพิธีทรายกรด
4. พระลักษมณ์ถูกหอกกบิลพัสดุ์
5. ปล่อยม้าอุปัการ

สมัยกรุงรัตนโกสินทร์

พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช รัชกาลที่ 1 ได้ทรงวาง พื้นฐานของศิลป วิทยาการให้เป็นแบบแผนที่ได้ ทรงพระราชนิพนธ์บทละครใน 3 เรื่อง คือ

1. รามเกียรติ์ พระราชนิพนธ์ตั้งแต่ต้นจนจบ นับเป็นฉบับที่สมบูรณ์
2. อุณรุท พระราชนิพนธ์ตั้งแต่ต้นจนจบ

3. ดาหลัง พระราชนิพนธ์ตามเค้าเรื่องของเจ้าฟ้าหญิงกุณฑล หรืออิเหนาใหญ่ ตั้งแต่ต้นจนจบ

พระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย รัชกาลที่ 2 ทรงเป็นประมุขแห่งกวี ทรงให้การยกย่องสนับสนุน ผู้ที่มีความเชี่ยวชาญ ชำนาญการด้านการแต่งกาพย์ กลอน จึงทำให้เกิดบทละครขึ้นในสมัยนี้มากมาย โดยเฉพาะงานพระราชนิพนธ์ บทละครของพระองค์ที่สำคัญคือ

1. เสภาเรื่อง ชุนช้างชุนแผน บางตอน
2. บทละครเรื่อง อิเหนา
3. บทละครเรื่อง รามเกียรติ์
4. บทละครเรื่อง ไชยเชษฐา
5. บทละครเรื่อง สังข์ทอง
6. บทละครเรื่อง ไกรทอง
7. บทละครเรื่อง มณีพิชัย
8. บทละครเรื่อง คาวี
9. กาพย์เห่เรือ
10. บทพากย์โขน ตอนนางลอย นาคบาศ และพรหมาศตรี

บทละครเรื่องที่รัชกาลที่ 2 ทรงพระราชนิพนธ์นั้นให้แสดงได้ดีจริงๆ เมื่อทรงพระราชนิพนธ์บทใดก็ได้โปรดเกล้าให้เจ้าฟ้ากรมหลวงพิทักษ์มนตรี ผู้ทรงรอบรู้ในกระบวนการรำ นำไปทดลองรำดูก่อน ถ้าบทใดรำขัดข้องหรือรำได้ไม่สวยงามก็ทรงแก้ไขบทใหม่จนกว่าจะพอพระทัย โดยเฉพาะบทละครเรื่องอิเหนา ทรงพระราชนิพนธ์ตั้งแต่ต้นจนจบ วรรณคดีสโมสรให้การยกย่องว่าเป็นยอดของบทละครรำ มีบทกลอนที่ไพเราะ สามารถนำไปแสดงได้สะดวก ทำรำไม่ขัดเขิน รักษาขนบ ธรรมเนียมประเพณีโดยสมบูรณ์

พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 3 ไม่ทรงสนพระทัยด้านการแสดงละคร ทำให้ละครหลวงจึงค่อยๆ หดหายไป แต่ก็เป็นผลดีแก่ละครข้างนอกวังหลวง บรรดาครูละครหลวงต่างออกไปเป็นครูฝึกละคร ทำให้การแสดงละครเจริญรุ่งเรืองอย่างรวดเร็ว โดยได้นำบทละครพระราชนิพนธ์ของรัชกาลที่ 2 ทั้งบท ละครนอกและละครในไปแสดง ร้องลำนำเข้าที่บวงมโหรีปีพาทย์

พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 4 โปรดให้ฟื้นฟูละครหลวงขึ้นใหม่ พระองค์ทรงพระราชนิพนธ์รามเกียรติ์ ตอนพระรามเดินดง และบทเบิกโรงบางเรื่อง และโปรดให้ละครหลวงถือดอกไม้เงินทองแทนถือหางนกยูง ในการแสดงชุดประเลง พระองค์ทรงพระราชนิพนธ์บทร้องที่ใช้รำเบิกโรงดอกไม้เงินทอง

เมื่อนั้น	ให้ท้าวเทพบุตรบุรุษสอง
สองมือถือดอกไม้เงินทอง	บึ้งหน้าออกมาว่าจะรำ
เบิกโรงละครในให้ประหลาด	มีวิลาสนำชมคมขำ
ทำก็งามตามครูดูแม่นยำ	เป็นแต่ทำอย่างใหม่มีไผ่พ้อน
หางนกยูงอย่างเก่าเขาเล่นมาก	ไม่เห็นหลากจิตตามมาแต่ก่อน
คงแต่ทำไว้ให้งามตามละคร	ที่แต่งตนกันไม่องตามโบราณ
รำไปให้เห็นเป็นเกียรติยศ	ปรากฏทุกตำแหน่งแหล่งสถาน
ว่าพวกพ้องฝ่ายในใช้ราชการ	สำหรับพระภูบางสำราญรมย์
ยอมช่วงใช้ดอกไม้เงินทอง	ไม่เหมือนของเขาคือมีดีนถม

ถึงผิดอย่างไรใครจะไม่ชม

ก็ควรนิยมว่าเป็นมงคลเลย

พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 5 ได้ทรงพระราชนิพนธ์หลายเรื่อง ได้แก่ บทละครเรื่องเงาะป่า วงศ์เทเวศราช บทเจรจาละครเรื่องอิเหนา ตอนอิเหนาเข้าเมือง ส่วนกรมหลวงวงษาเนตรนรินทรฤทธิทรงแต่งบทละครเรื่อง พระมณีนพิตยกับเรื่องพระสุนทร

ในสมัยนี้ทรงโปรดเกล้าให้เลิกเก็บภาษีอากรมหรสพเมื่อ พ.ศ.2450 ทำให้เกิดมีคณะละครที่มีชื่อเสียงขึ้นหลายคณะ ทำให้กิจการละครเฟื่องฟูขึ้นกลายเป็นอาชีพได้ เจ้าของคณะละครที่เป็นเอกชนมีหลายคณะ ดังนี้

1. กรมพระนราธิปประพันธ์พงศ์ ผู้ให้กำเนิดละครร้อง คณะละครนฤมิตร เจ้าของโรงละครปริดาลัย ตั้งอยู่ข้างภูเขาทอง วัดสระเกษ

2. เจ้าพระยาเทเวศร์วงศ์วิวัฒน์ ผู้ให้กำเนิดละครดึกดำบรรพ์ เจ้าของ โรงละครดึกดำบรรพ์ ตั้งอยู่ในวังบ้านหม้อ ริมถนนรัชฎางค์

3. เจ้าพระยามหินทรศักดิ์ธำรง ผู้ให้กำเนิดละครพันทาง เจ้าของโรงละคร ปรินซ์เธียเตอร์

พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 6 ทรงให้การสนับสนุน ส่งเสริมศิลปะการละครเป็นอย่างมาก โปรดให้ตั้งกรมมหรสพขึ้น ได้ทรงอุปถัมภ์ศิลปินโขน ละคร ได้ทรงพระราชนิพนธ์บทโขน บทละครไว้เป็นจำนวนมาก ดังนี้

1. ละครรำ พระร่วง ศกุนตลา ท้าวแสนปม พระเกียรติรถ รามเกียรติ์

2. ละครร้อง พระร่วง เกเรก้าตัด สาวิตรี เป็นละครร้องล้วนๆ เหมือนอุปรากรของฝรั่ง คือได้ตอบกันด้วยเพลงตลอด

3. ละครดึกดำบรรพ์ ศกุนตลา พระเกียรติรถ

ด้วยสาเหตุที่พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงมีพระปรีชาญาณด้านศิลปะการละคร จนได้รับการยกย่องว่าเป็นพระราชบิดาแห่งการละครพูด ทรงปรับปรุง ทะนุบำรุงศิลปะทางโขน ละคร และดนตรีให้เจริญรุ่งเรืองที่สุด ได้ทรงอุปถัมภ์ศิลปิน ส่งเสริมให้มีการแสดงละคร จึงมีการแต่งบทละครขึ้นมากมายในสมัยนี้

พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 7 เป็นสมัยที่บ้านเมืองประสบกับภาวะเศรษฐกิจทรุดโทรม มีการเปลี่ยนแปลงการปกครองใน พ.ศ.2475 เสนาบดีสภาได้มีการประชุมและตกลงให้ยุบเลิกกรมมหรสพเพื่อประหยัดงบประมาณแผ่นดิน และจากเหตุการณ์บ้านเมืองดังกล่าว ทำให้เกิดละครปลุกใจให้รักชาติคือ ละครของหลวงวิจิตรวาทการ โดยนำเรื่องที่มาแสดงมุ่งให้รักชาติ มีความเสียสละเพื่อชาติ และสร้างความสามัคคี บทละครที่ท่านแต่งมีหลายเรื่อง เช่น เลือกสุพรรณ เจ้าหญิงแสนหวี อนุภาพพ่อขุนรามคำแหง อนุภาพแห่งความเสียสละ คีตกกลาง ฯลฯ (ฤทธิชนก รพินทร์, 2546 น. 35) ซึ่งลักษณะของบทละคร หลวงวิจิตรวาทการ มีแนวคิดของเรื่องเพื่อปลุกใจให้รักชาติ ให้แง่คิดในด้านปรัชญา คุณธรรม ยึดมั่นในความรักชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ มีเนื้อเรื่องที่ดี แต่งเป็น คำกลอนสลับทสนทนา ได้ตอบกันด้วยถ้อยคำที่ไพเราะกินใจ สลับด้วยการแสดงประกอบด้วยระบำ และใช้วงดนตรีไทยและดนตรีสากลบรรเลงสลับกัน ใช้ทำรำทั้งเพลงไทยและสากล

การที่จะจัดการแสดงละครทุกครั้ง จึงต้องเริ่มต้นด้วยการเลือกหาบทละครที่ดี หรือนักเขียนบทละครที่มีความสามารถในการที่จะ สร้างสรรค์ วิจัยวิจารณ์การละครได้อย่างถูกต้องและมีหลักเกณฑ์ การคัดเลือกบทละครควรคำนึงถึงสิ่งต่อไปนี้ คือ

1. ความเหมาะสมของบทละครต่อผู้ชม

2. คุณค่าทางศิลปะการละคร

3. สาระของเรื่อง

การแต่งบทละครต้องคำนึงถึงคือ

1. ละครเรื่องนี้มีจุดมุ่งหมายอะไร

2. ละครเรื่องนี้มีเอกภาพของละครครบถ้วนหรือไม่

การประพันธ์บทละคร

การประพันธ์บทละคร สุรพล วิรุฬห์รักษ์ (2543, น. 173-176) ได้กล่าวถึงจุดประสงค์ในการนำเสนอ ด้านเนื้อหาที่แตกต่างกัน จึงอาจแบ่งบทละครออกตามลักษณะเนื้อหาได้ 4 ประเภท คือ

1. **บทละครแนวประวัติศาสตร์** หมายถึง บทละครที่แสดงเรื่องราวในอดีต เช่น ประวัติบุคคล ประวัติเหตุการณ์ ตำนาน และพงศาวดาร

2. **บทละครแนวปรัชญาชีวิต** หมายถึง บทละครที่แสดงเรื่องราวในอดีตหรือปัจจุบันที่เน้นความคิดของมนุษย์ในการดำเนินชีวิตให้ถูกต้อง โดยอาศัยการตัดสินใจลงมือกระทำหรือไม่กระทำบนพื้นฐานของปรัชญาทางศาสนา ลัทธิ ความเชื่อ หรือเหตุผลแห่งการดำรงชีวิต

3. **บทละครแนวชี้นำหรือสะท้อนสังคม** หมายถึง บทละครที่แสดงเรื่องราวอันเป็นปัญหาสังคม ซึ่งมีผลกระทบต่อบุคคลหรือชุมชน ปัญหาสังคมที่สำคัญมักเกี่ยวข้องกับเศรษฐกิจและการเมือง ซึ่งเชื่อมโยงกันอย่างสลับซับซ้อน

4. **บทละครแนวจินตนาการ** หมายถึง บทละครที่แสดงจินตนาการอัน สร้างสรรค์ในเชิงศิลปะของมนุษยชาติ ตัวละคร เหตุการณ์ สถานที่ ล้วนเป็นจินตนาการของกวีที่มุ่งแสดงพลังแห่งจินตนาการอันไม่มีขีดจำกัดในทางวรรณศิลป์ ดริยางคศิลป์ ทัศนศิลป์และนาฏศิลป์ สร้างความแปลกประหลาด ความมหัศจรรย์ ความตระการตา เหล่านี้เป็นสิ่งธรรมดาและยอมรับได้ในบทละครประเภทนี้ ทั้งนี้ วัตถุประสงค์ของบทละครดังกล่าวนี้มีได้แยกออกจากกันโดยเด็ดขาด เพียงแต่ บทละครแต่ละเรื่องเน้นสาระสำคัญต่างแนวกันไป

การเขียนบทละคร

การเขียนบทละคร จริญญา วิระวานิช (2532 น.15-17) ได้กล่าวถึงหลักการเขียนบทละคร โดยมีขั้นตอน ดังนี้

1. **คิดจุดของเรื่อง** หรือปรัชญาแนวคิดในการนำเสนอเพื่อแสดงละคร เช่น เรื่องที่แสดงอาจเกี่ยวกับความรัก ความพยายาม ความเสียสละ ความโลภ บางเรื่องจะมีแนวคิดที่เด่นชัดตรงกับคำสุภาษิต เช่น โลกมากลากหาย หรือธรรมะชนะอธรรม เวิร์งบังคับด้วยการไม่จองเวร

2. **สร้างเค้าโครงเรื่อง** คิดเรื่องราวความเป็นไปและเหตุการณ์ที่สำคัญว่าจะเริ่มอย่างไรและจบอย่างไร

3. **กำหนดตัวละครสำคัญ** และวางบุคลิก ฐานะ ยศ ตำแหน่ง ของตัวละคร ตลอดจนความสัมพันธ์ระหว่างตัวละครภายในเรื่อง

4. **การแบ่งฉาก และลำดับเหตุการณ์** ควรจะคำนึงถึงการเริ่มจากเหตุการณ์ตอนไหนแล้วควรจะตัดไปใหม่เพื่อให้ได้ใจความต่อเนื่องกัน ไม่สับสน วกไป วนมา ตามลำดับเหตุการณ์ของเนื้อเรื่อง ตั้งแต่ต้นจนจบเรื่อง

5. **แต่งบทพูดและการเจรจา** เพื่อขยายจากบทร้องเพื่อให้เกิดความเข้าใจ

6. **บทละครรำ** ลักษณะจะเป็นกลอนแปด การใช้คำ ควรคำนึงถึงท่ารำในการใช้บทด้วย หลีกเลี่ยงการใช้ภาษาที่ตีทำซ้ำกัน

7. **บรรจุเพลงที่ใช้แต่ละบท** ให้เหมาะสมกับบทบาท ฐานะ เหตุการณ์ และอารมณ์ของตัวละคร ซึ่งมีทั้งเพลงร้องและเพลงหน้าพาทย์

ลักษณะของนักเขียนบทละครรำที่ดี

1. มีความรู้รอบตัวกว้างขวาง เช่น รู้สภาพภูมิศาสตร์ ประวัติศาสตร์ สังคมและสิ่งแวดล้อม
2. มีความรู้ความสามารถในการรำเป็นอย่างดี หรือมีประสบการณ์เกี่ยวกับละครรำ
3. มีความรู้ในด้านการประพันธ์ รู้ศัพท์มาก โดยเฉพาะคำไวพจน์
4. มีความคิดริเริ่มในการนำเสนอรูปแบบการแสดงละครที่แปลกใหม่
5. มีความเชื่อมั่นในตนเอง ผู้เขียนจะไปคัดลอกของผู้อื่นมาเป็นของตน ควรจะเขียนด้วยความ

ความสามารถของตนเอง (เว้นการตัดต่อบทละคร)

ลักษณะกลอนบทละคร

1. มีลักษณะเหมือนกลอนแปด คือ บท บาท วรรค หรือหมู่
บท กลอนบทหนึ่งมี 2 บาท
บาท บาทหนึ่งมี 2 วรรค
วรรค วรรคหนึ่งมี 3 หมู่
หมู่แรก กำหนด 3 คำ
หมู่สอง กำหนด 2 คำ
หมู่สาม กำหนด 3 คำ
วรรค 1 สดับ
วรรค 2 รับ
วรรค 3 ร้อง
วรรค 4 ส่ง

ระเบียบสัมผัส

มีสัมผัสนอก และสัมผัสใน สัมผัสนอก คือ สัมผัสเชื่อมโยงระหว่างวรรค สัมผัสในไม่บังคับ แต่นิยมกันมากเพราะทำให้กลอนสละสลวย

การใช้สัมผัสนอกกับเสียงวรรณยุกต์

วรรคหนึ่ง ใช้ได้ทั้ง 5 เสียง

วรรคสอง นิยมเสียงจัตวา และเสียงอื่นได้ เว้นเสียงสามัญและเสียงตรี

วรรคสาม ใช้

เสียงสามัญ

วรรคสี่ นิยมเสียงสามัญ

การสัมผัสคำที่ไม่นิยมใช้ในการเขียนบทละครรำ

1. **สัมผัสซ้ำ** หมายถึง เอาคำที่เหมือนกันมาใช้ซ้ำกันในกลอนบทเดียวกัน เช่น กลอนตัวอย่างของมัทคณะ

“ถ้าฉันเป็นนักกลอนกระท่อងั่ว คนนับถือหัวหน้าพากล่าวขวัญ

ฉันคงคุยจืดจืดตลอดวัน คงมีขวัญที่จะฝันเสกสรรคกลอน”

2. **สัมผัสแฝง** คือ ซึงสัมผัสเสียก่อนถึงที่สัมผัส เช่น

“เป็นนักเรียนไม่พอรักอ้อรัก

มันดีนักหรือไฉนใคร่ขอถาม

ถ้ามันงามหรือทำให้เรียนได้ความ

จึงอยากถามน้องสาวให้เข้าใจ”

3. **สัมผัสเลื่อน** คือ การใช้เสียงสระสัมผัสที่มีเสียงใกล้เคียงกัน เช่น แข็ง – แฝง สม – โฉม ไกล

– หมาย

“ขอเดชะองค์อินทร์ป็นสวรรค

ช่วยเสกสรรคสมให้โฉมฉาย

ขออยู่หาก็จากโลกวิโยคไกล

ปรงค์เครื่องหมายสำแดงแหล่งฝั่งตน”

4. **สัมผัสเก้อ** คือ เอาคำที่มีเสียงสระ พอที่จะรับสัมผัสได้ มาใช้ทั้งๆ ที่ความหมายของนั้น
เลอะเลือน เช่น บัจจา ครรรภา สองรา

5. **สัมผัสแยก** คือ การใช้สัมผัสครึ่งคำ แยกวรรคกัน เช่น

“อันน้ำพุจะพุดี ก็ด้วยมีแม่คงคา

มานนที่มีมหา สมุทรช่วยอำนวยการผล”

หลักในการตัดต่อกลอนบทละคร

การตัดต่อบทละครมีความจำเป็นอย่างมาก เพื่อให้การแสดงละครดำเนินเรื่อง เหตุการณ์ ไปด้วย
ความรวดเร็ว กระชับ โดยยังรักษาโครงเรื่องเอาไว้ ซึ่งผู้ตัดต่อบทละครต้องคำนึงถึงสิ่งต่อไปนี้

1. เพื่อให้สั้นพอดีกับเวลาของการร้องหรือการแสดง

2. เพื่อกระชับข้อความให้กระชับรัด ตัดข้อความที่ไม่จำเป็นหรือตัดตอนที่มีความไพเราะน้อย
ออก เพื่อให้กลอนนั้นมีความเข้มข้น

3. การตัดต่อบทละครนั้นก็เพื่อให้เหมาะกับการแสดง บางที่ข้อความที่ไม่ไพเราะก็ต้องเก็บไว้
ถ้ากลอนตอนนั้นเชื่อมโยงกันดีแล้ว

4. กลอนบางตอนแม้จะมีความไพเราะ แต่ถ้าขัดกับทำราก็ต้องตัดทิ้งไป

5. ผู้ตัดต่อจะต้องใช้ความสามารถแต่งกลอนแทรก เชื่อมให้เข้ากันสนิท

6. การตัดต่อกลอนทำเพื่อคงคุณค่าของกลอนเอาไว้ และปรับปรุงให้ เหมาะสมกับโอกาสที่
ใช้ ไม่ใช่ทำลายคุณค่าของเดิม

7. การตัดต่อกลอนจากวรรณคดีมาเป็นบทละคร บางแห่งต้องตัดออกทั้งบทยาวๆ ผู้ตัดต่อ
ต้องมีความสามารถแต่งเติมเข้าไปทั้งบท เพื่อให้เหมาะสมกับโอกาสที่นำมาใช้

8. ผู้ตัดต่อควรระวังอย่างบิดเบือนเรื่องเดิมให้เสียไป

9. ข้อสำคัญคือการเชื่อมโยงสัมผัสโดยเฉพาะอย่างยิ่งกลอนบทละครต้องรับสัมผัสกันทุกบท
แม้แต่ในกรณีสัมผัสระหว่างฉากก็หึงไม่ได้

10. ผู้ตัดต่อต้องมีความรักด้านขนบของการแสดงละครในลีลาการรำ และการจัดการแสดง
ละครดีพอ จึงจะเขียนบทออกมาให้สอดคล้องกับทำรำได้

แนวทางการตัดต่อบทละครรำ

การตัดต่อบทละครให้ได้บทละครที่ดีนั้น ผู้ตัดต่อบทละครต้องมีความรู้ ความสามารถด้านการประพันธ์บทละคร โดยมีลำดับการตัดต่อบทละครดังนี้

1. อ่านบทละครทั้งเรื่องให้เข้าใจ ทั้งโครงเรื่อง เนื้อเรื่อง ตัวละครในเรื่อง ตลอดจนบุคลิกลักษณะ ความสัมพันธ์ของตัวละคร แยกตัวละครเป็นตัวละครตัวสำคัญ พระเอก นางเอก ตัวประกอบ
2. เลือกตอนที่ให้นำมาทำเป็นบทละคร
3. เขียนเรื่องย่อของตอนที่เลือกแล้ว โดยพิจารณาจุดเปิดเรื่อง จุดกลางเรื่องที่มีปมใหญ่ของเรื่อง จุดปิดเรื่องให้เหมาะสมและสัมพันธ์กัน โดยมีเนื้อเรื่องหรือเหตุการณ์ชวนติดตาม
4. นำเรื่องย่อของตอนที่เลือกแล้วมาตัดเป็นฉาก บรรยายเหตุการณ์ในฉาก ให้สอดคล้องกับข้อที่ 3

5. นำกลอนบทละครเต็มในตอนที่ได้เลือกไว้แล้ว มาพิจารณาตัดคำกลอนส่วนที่ไม่จำเป็นออกไป เช่น คำกลอนที่บรรยายความยืดยาว คงเหลือแต่บทกลอนที่สำคัญและจำเป็นตัดทิ้งไม่ได้ นำกลอนบทละครมาเรียบเรียงใหม่ ให้มีความต่อเนื่องกัน และให้คำกลอนแต่ละบทรับ-ส่งสัมผัสกัน อาจจะแต่งคำกลอนเพิ่มเข้าไป หรือแทรกระหว่างช่วงที่ตัดออกก็ได้ตามความเหมาะสม

6. คำกลอนแต่ละฉาก ตั้งแต่ฉากที่ 1 ถึงฉากสุดท้าย จะต้องรับ-ส่งสัมผัสกันตลอด
7. ข้อควรสังเกต การเชื่อมสัมผัสแต่ละวรรคนั้น เพื่อความสะดวกและง่ายต่อการเชื่อมคำกลอน ให้พิจารณาเปลี่ยนคำสุดท้ายของวรรคส่ง ให้รับสัมผัสกับวรรครับของอีกบทหนึ่งที่จะนำมาต่อ
8. เมื่อเรียบเรียงบทละครขึ้นใหม่แล้ว ตรวจสอบอีกครั้งตั้งแต่ต้นจนจบ เพื่อดูการดำเนินเรื่องว่าตรงกับโครงเรื่องที่ตั้งไว้หรือไม่ แต่ละบทสามารถทำได้อย่างถูกต้องแบบแผนหรือไม่

9. บรรจุเพลงร้องให้เหมาะสมกับรูปแบบของบทละคร และอารมณ์ของตัวละคร
10. บรรจุเพลงหน้าพาทย์ประกอบอิริยาบถต่างๆ อย่างถูกต้อง
11. กลอนบทละคร ส่วนใหญ่เพลงหนึ่งจะมี 2 บท (4 คำกลอน) บางครั้งอาจจะมี 1 บท (2 คำกลอน) หรืออาจมากกว่า 2 บท ในกรณีที่เป็นการบรรยายความรู้สึก อารมณ์ การกระทำของตัวละคร
12. บทละครรำ บางเรื่องจะใช้บทร้องเป็นหลัก มีบทเจรจาน้อยมาก ผู้แสดงจะต้องมีความสามารถและมีความจำเป็นเลิศ หากเป็นบทละครเพื่อการศึกษา บทละครรำบางเรื่องจะนิยม บทรำไม่มากจนเกินไป และเพื่อมิให้คนดูเดาเหตุการณ์ในเรื่องไม่ชัดเจน ก็จะเพิ่มบทเจรจาทันทีเป็นภาษาร้อยแก้ว แทรกบทที่ใช้รำไว้เป็นช่วงเป็นตอน

13. เมื่อเรียบเรียงบทละครเรียบร้อยแล้ว ทั้งบทที่ใช้รำ และบทเจรจา ก็จะนำบทละครนั้นไปทดลองแสดง อาจจะมีการแก้ไขเพิ่มเติมหรือตัดออกก็แล้วแต่เพื่อให้แสดงได้อย่างถูกต้องและเหมาะสม